

הלכות פסח

זוהרת לימוד לקראת זיידון

הלכות פסח

(בזמון "פניני הלכה פסח" ועוד מקורות)

בלע יקרא!
 הגידון המקוון יקיים בע"ה ביום שני ה' בניסן
 בין השעות 14:00 - 21:00
 נשא זכבן קישור, וכל אהג גוכ אעלע פסח אה
 כמובן שיהיו פרטים אשני המקומות הראשונים!
 "שר כג!! בהצלה.

תוכן עניינים

- 2..... איסורי חמץ מהתורה-
- 2..... דיני ערב פסח
- 4..... בדיקת חמץ
- 7..... מצוות "תשביתו"
- 9..... מצאת חמץ בפסח
- 10..... הלכות ליל הסדר

האבות פסח

איסורי חמץ מהתורה-

ארבע מצוות מהתורה עוסקות באיסור חמץ בפסח, שלוש מצוות לא תעשה ומצוות עשה אחת:

- א. האיסור הראשון – שלא לאכול חמץ, שנאמר (שמות יג, ג): "וְלֹא יֵאָכַל חֶמֶץ", ולמדו חכמים שבכלל האיסור לאכול חמץ בפסח כלול גם האיסור ליהנות מהחמץ. עוד נאמר (שם יב, כ): "כֹּל מִחֶמֶץ לֹא תֹאכְלוּ", ומכאן למדו שלא רק דבר שהחמץ מחמת עצמו אסור אלא אף אם החמץ מחמת דבר אחר – אסור באכילה בפסח. עוד צריך לציין, כי חומרה מיוחדת החמירה התורה באיסור אכילת חמץ, שכמעט כל איסורי אכילה עונשם מלקות, ואילו עונשו של האוכל חמץ בפסח – כרת, שנאמר (שם טו): "כֹּל אֲכַל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי."
- ב. האיסור השני – שלא ימצא חמץ ברשותנו, שנאמר (שמות יב, יט): "שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצָא בְּבֵיתְכֶם", שאור הוא השמרים שעל ידם מחמיצים את הבצק, אך אין הכוונה לאסור כאן רק שאור אלא גם חמץ אסור שימצא ברשותנו.
- ג. האיסור השלישי – שלא יראה חמץ ברשותנו, שנאמר (שמות יג, ז): "מִצּוֹת יֵאָכַל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים, וְלֹא יִרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכֹל גְּבֻלְךָ". בשני איסורים אלו עובר רק מי שנמצא ברשותו בפסח חמץ בנפח של שיעור כזית לכל הפחות, אבל אם נשאר ברשותו חמץ שנפחו קטן מכזית, אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא.
- ד. מצווה רביעית, והיא מצוות עשה, להשבית את החמץ ואת השאור לקראת הפסח, שנאמר (שמות יב, טו): "שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ, אֲךָ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתֵיכֶם."

דיני ערב פסח

איסור חמץ בערב פסח

- אף שעיקר איסור חמץ חל בשבעת ימי חג המצות (ט"ו-כ"א בניסן), כבר בחצות יום י"ד שלפני פסח נצטוונו להשבית את החמץ מבתינו.
- גם איסור אכילת חמץ מתחיל מחצות יום י"ד, שנאמר (דברים טז, ב-ג): "וְזָבַחְתָּ פֶסַח לַיהוָה... לֹא תֹאכַל עִלְיוֹ חֶמֶץ". כלומר, מזמן הראוי להקרבת הפסח אסור לאכול חמץ, וזמן קרבן הפסח מתחיל בחצות יום י"ד בניסן. לפיכך, מחצות יום י"ד החמץ אסור באכילה, ואיסור אכילה זה כולל גם איסור הנאה.
- כדי להרחיק את האדם מהעבירה הוסיפו חכמים ואסרו את החמץ בהנאה עוד שעה, ובאכילה הוסיפו ואסרו שתי שעות, שכן ביום מעונן (כשאר שעות) עלולים לטעות עד שעתיים.

האכילת פסח

איסור אכילת מצה בערב פסח

אסרו חכמים לאכול מצה בערב פסח וזמן האיסור למעשה הוא לרמ"א – מעלות

השחר. לבא"ח-מליל יד ניסן. טעם האיסור הוא:

א. כדי שתהיה חביבה עליו בלילה ב. הבחנה בין אכילת מצה שלמצווה לאכילה של רשות. יש שנהגו להחמיר באסור זה מר"ח ניסן או 30 יום קודם. קטנים - שמבינים עניין המצה שהיא זכר ליציאת מצרים הם בכלל האיסור ואם לאמבינים מותר לתת להם מצה בערב פסח. עוגות ועוגיות שנאפו מקמח מצה - יש מחמירים (הגר"א, הרב קוק זצ"ל) שלא לאוכלם בערב פסח ויש מקילים (מ"ב) ולמעשה אפשר להקל והמחמיר תבוא עליו ברכה. מצה מבושלת או קניידלך - לדעת רוב הפוסקים מותר לאכול בערב פסח, ויש שמחמירים גם באופן זה. כשלוש שעות לפני כניסת החג - אסרו חכמים לאכול כל מיני מזונות כדי שהמצה והסעודה יאכלו לתיאבון. ומי שרעב יאכל דברים שברכתם שהכול וגם בהם ימעט.

איסור מלאכה בערב פסח

יש איסור לעשות מלאכה בערב פסח החל מחצות היום בערב פסח דין זה חמור יותר מאשר איסור מלאכה שנוהג בערבשבת, החל מזמן מנחה קטנה.

טעם האיסור - א. שזהו זמן הראוי לקרבן פסח ובזמן הקרבת קרבן אדם אסור בעשיית מלאכה ב. שיהיה פנוי לביעור חמץ ולהכנת צורכי החג.

המלאכות האסורות הם מלאכות גמורות שבדר"כ מתפרנסים מהם כגון: בניית רהיטים, גינון, תפירה. מעשה הדיוט - כלומר מלאכה פשוטה מותרת אף לאחר חצות היום. כל המלאכות לצורך החג מותרות אף לאחר חצות כגון בישול, ניקיון, גיהוץ, כיבוס, צחצוח נעליים, גילוח, וגזיזת ציפורניים המהדרים מתגלחים וגוזזים ציפורניים לפני חצות.

תספורת - יעשה לפני חצות היום ואם מסתפר בביתו במכונת תספורת זה מעשה פשוט, ומותר אף לאחר חצות היום. תפירה - תיקוני תפירה קלים לצורך החג כגון כפתור - מותרים לאחר חצות. הכלל היסודי: כל מה שהתירו בחול המועד מותר בערב פסח אחר חצות.

תענית בכורות

החייבים במנהג זה הם בכור לאביו- שדינו כבכור לעניין ירושה - ואע"פ שאינו בכור לאמו וכן בכור לאמו - שדינו כבכור לעניין פדיון בכורות - ואף שאינו בכור לאביו בכור לאימו שנולד בניתוח קיסרי - אינו צריך להתענות בערב פסח, ויש מהדרים להשתתף בסיום. בת בכורה - אינה צריכה להתענות. מי שנולד לו בן בכור - נהגו לצום במקום בנו עד שיגדל או להשתתף בסיום מסכת.

סיום מסכת - המנהג כיום לסמוך על השתתפות בסיום מסכת ולהיפטר מהתענית, ואדם שידוע שאם יצום עליו לקיים מצוות ליל הסדר כראוי, יעדיף להשתתף בסיום מסכת ולא

האבות @סח

לצום. נחלקו הפוסקים האם ניתן לסמוך על סיום מסכת ומרן הרב זצ"ל ובנו הרב צבי יהודה זצ"ל שהיו בכורים נהגו לצום כל ערב פסח. הסיום הפוטר כל הבכורות המשתתפים מתענית הוא סיום מסכת מתלמוד בבלי אוירושלמי או סיום סדר משניות שלם. מסכת משנה אחת עם מפרשים או ספר קודש חשוב אחר - יכול לפטור עצמו אך לאאחרים.

בדיקת חמץ

לכאורה הזמן המתאים לבדיקת חמץ הוא ביום י"ד בניסן לקראת חצות היום, שאז הוא הזמן שצריך לבער בו את החמץ. אולם תיקנו חכמים לבדוק בתחילת ליל י"ד, משום שביום בני האדם טרודים בעסקיהם, ואם ידחו את הבדיקה ליום י"ד יש חשש שישכחו לבדוק את החמץ. ועוד, שכדי לבדוק היטב בחורי הבית וסדקיו טוב להשתמש באור הנר שהוא יפה לבדיקה, וביום אין הנר מאיר היטב, שמחמת אור השמש אין העין מתרכזת באורו החלש של הנר. לפיכך תיקנו חכמים לבדוק את החמץ בתחילת ליל י"ד, שבליילה אנשים רגילים להיות בבתיהם ואור הנר יפה אז לבדיקה (שועה"רתלא, ה).

אלא שבדרך כלל בתחילת הלילה אנשים רגילים להתפלל ערבית, על כן מתפללים תחילה ערבית, שהיא מצווה תדירה וראוי להקדימה, ואח"כ מזדרזים לבדוק חמץ (מ"ב תלא, ח). ומי שרגיל להתפלל במניין בשעה מאוחרת יותר, יבדוק חמץ בצאת הכוכבים ויתפלל בשעה שהוא רגיל להתפלל.

חובת הבדיקה מוטלת על אבי הבית, ואם קשה לו לבדוק מפני חולשתו או מפני שאינו רואה טוב, ימנה את אשתו או אחד מבני ביתו הגדולים שיבדקו חמץ במקומו. ואין הבדל במצווה זו בין איש לאשה, אלא יש לבחור את מי שניתן לסמוך עליו שיבדוק באחריות כדון (עי' ערוה"שתלז, ז). כאשר בעל הבית מסוגל לבדוק כראוי אלא שהוא נאלץ באותו יום לחזור לביתו בשעה מאוחרת, ימנה מחליף שיבדוק במקומו בשעה הקבועה בתחילת הלילה. בדיעבד, אם אין מי שיבדוק במקומו בזמן, יבדוק בעצמו כשיחזור לביתו.

התארגנות לבדיקת החמץ

כדי שלא יהיה דבר שאולי ישכיח את חובת בדיקת החמץ, תיקנו חכמים שלא להתחיל במלאכה או בסעודה חצי שעה לפני תחילת זמן בדיקת חמץ, שמא יגרר במלאכתו או בסעודתו וישכח לבדוק חמץ. אבל מותר לאכול בדרך ארעי פירות או עוגות. וכן מותר לעשות מלאכות קלות שאורכות זמן קצר.

משהגיע זמן בדיקת חמץ אין ראוי לעשות שום מלאכה ולא לאכול פירות אפילו דרך ארעי, כדי להזדרז לקיים מצוות בדיקת חמץ בזמנה (באו"התלא).

אין להתחיל ללמוד תורה בשעה שהגיע זמן בדיקת חמץ. ואם התחיל ללמוד לפני כן, יש מורים שיכול להמשיך ללמוד (ב"י). אולם לדעת הרבה פוסקים גם במקרה זה מוטב להפסיק את הלימוד בצאת הכוכבים, כדי לקיים את מצוות בדיקת החמץ בזמנה (מ"ב תלא, יא. כה"חכג). שיעור קבוע לרבים מוטב שלא לבטל, שכן קיום השיעור לא יגרום לביטולה של מצוות הבדיקה, שגם לאחר השיעור אפשר לבדוק חמץ. אבל אם יבטלו את השיעור, יפסידו לימוד תורה של רבים (שועה"רתלא, ט). וטוב שבסוף הלימוד יזכירו זה לזה להזדרז לבדוק חמץ.

ברכה על בדיקת חמץ

לפני הבדיקה מברכים: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו על ביעור חמץ". ואף שביעור החמץ בפועל יתבצע רק למחרת, בשריפה ובביטול, מברכים לפני הבדיקה בליל י"ד "על ביעור חמץ", מפני שבבדיקה אנו מתחילים את תהליך ביעור החמץ מהבית.

אין לדבר בין הברכה לתחילת הבדיקה, ואם הפסיק ודיבר בעניין אחר שאינו שייך לבדיקת החמץ – הפסיד את הברכה, וצריך לחזור ולברך לפני שיבדוק. ואם כבר התחיל לבדוק ודיבר בעניינים אחרים – לא הפסיד את הברכה, מפני שהיא כבר חלה על מה שהספיק לבדוק. לכתחילה אין לדבר במשך הבדיקה בעניינים אחרים, כדי שהבודק יתרכז בבדיקה (שו"עתלב, א; מ"ב ה-ו).

אדם שבבעלותו כמה בתים, צריך לבדוק את כולם, ויברך לפני הבדיקה במקום הראשון. ואף אם הם מרוחקים זה מזה, לא יברך אלא פעם אחת.

מי שנצרך לנסוע מביתו ובדק באחד הלילות שלפני י"ד בניסן, אף שבדיקתו כשרה, לא יברך עליה, שרק על בדיקה המתבצעת בליל י"ד או אח"כ מברכים, מפני שהיא בדיקה הסמוכה לביעור, שכל חמץ שימצא בליל י"ד יבער למחר. וכן מי שלא יכל לבדוק בליל י"ד ובדק ביום י"ד או בתוך הפסח – יברך, מפני שכל חמץ שימצא – מיד יבער, ועל בדיקה כזו שייך לברך 'על ביעור חמץ'.

מקומות המצריכים בדיקת חמץ

כל המקומות שנמצאים ברשותו של יהודי ויש חשש שנמצא בהם לזית' חמץ חייבים בבדיקה. לפיכך המטבח והסלון שאוכלים בהם – חייבים בבדיקה. וכן כל חדר, מחסן ומרפסת שנכנסים לתוכם לפעמים עם חמץ – חייבים בבדיקה (שו"עתלג, ג-ד).

ארונות בגדים שאין רגילים להשתמש בהם בשעת הסעודה, אינם טעונים בדיקה. אבל אם יש בבית ילדים קטנים, אזי גם ארונות הבגדים צריכים בבדיקה, משום שיש חשש שמא שיחקו בארונות כשחמץ בידם, ואולי אף החביאו בהם מאכלי חמץ. וארונות גבוהים שאין יד הילדים הקטנים מגיעה אליהם – אינם צריכים בבדיקה.

צריך לבדוק את המכונות ואת התיקים שלפעמים מניחים בהם דברי מאכל. ואנשים מבוגרים שאינם רגילים להניח מאכלים בכיסיהם, אינם צריכים לבדוק אותם. אולם את כיסי הילדים הקטנים צריכים לבדוק. בגדים שכובסו לפני פסח, ולפני הכביסה רוקנו את כיסיהם – אינם צריכים בבדיקה בליל י"ד (עי' להלן בהלכה ח). מי שאין לו בית, לא יברך בעת שהוא בודק את מכונתו או את כיסיו, מפני שרק על בדיקת בית תיקנו חכמים ברכה (כה"חתלג, צא).

חדר מדרגות של בית משותף, הרי הוא ברשותם של כל הדיירים, ועל כולם החובה לבדוקו, וימנו אחד מהם שיבדוק. חצרות פתוחות אין צריך לבדוק, מפני שגם אם היה שם חמץ, מסתבר שבעלי חיים אכלוהו. אבל אם יש בחצר כוכים שאולי תחבו בהם חמץ – צריכים בבדיקה, מפני שיתכן שבעלי החיים לא יחדרו לשם לאוכלו. וכן אם ידוע שהיה בחצר חמץ בליל י"ד, חובה לבדוק את החצר, מפני שאין לסמוך בודאות על כך שהחיות יאכלוהו עד חצות יום

האבות @סח

י"ד (מ"ב תלג, כז, כדעת מקו"ח). מרפסת מגודרת, אפילו אם היא פתוחה לחצר – צריכה בדיקה.

מקומות מופקרים לרבים אינם צריכים בדיקה, שאף אם יהיה בהם חמץ – אין בזה איסור, מפני שאינם ברשותו של יהודי מסוים, שכל איסור השהיית חמץ הוא רק ברשותו של יהודי ולא במקום הפקר (שו"ע תמה, ג, מ"ב יח. דין פחי אשפה יתבאר בהמשך ה, ה).

לדעת כמה אחרונים צריכים לבדוק את כל הספרים שעיינו בהם במשך השנה, דף אחר דף, מפני שאולי נפל לתוכם פירור חמץ, וכיוון שלדעתם בדיקת חמץ נועדה כדי לבער כל פירור חמץ, ממילא צריך לבדוק את דפי הספר שמא יש שם חמץ (חזו"א).

אולם לדעת הפוסקים הסוברים שבדיקת חמץ נועדה למצוא חתיכות חמץ בשיעור כ'זית', ברור שאין צורך בבדיקה דקדקנית כזו בספרים, שלא יתכן שבין דפי הספר מונחת חתיכת חמץ בשיעור כ'זית'. ואף מבין הסוברים כדעה המחמירה, שבבדיקת חמץ צריך לחפש אחר פירורים קטנים, לגבי ספרים נהגו להקל, שאחר פירורים קטנטנים כמו אלו שעלולים להמצא בתוך הספרים אין צריך לחפש, מפני שאף אם יראם בפסח אין כל כך חשש שירצה לאוכלם.

לפיכך, אין להחמיר לבדוק את הספרים דף אחר דף, מפני שזו חומרה יתירה, שאף עלולה לגרום לביטול תורה, וכן המנהג.

אלא שצריך להיזהר שלא להעלות על שולחן האוכל בפסח את הספרים שלא נזהרו בהם במשך השנה מחמץ, שמא יש בהם פירור חמץ שעלול ליפול בפסח ולהתערב באוכל, וחמץ בפסח אינו בטל. אבל ללמוד בהם על שולחן אחר מותר.

בדיקת חמץ בפנימייה ובבית הכנסת

ף לפעמים נכנסים ילדים קטנים עם מאכלי חמץ (שו"עתלג, י). אמנם לעניין הברכה ישנו ספק אם צריך לברך, לכן מוטב שהבודק את בית הכנסת יבדוק תחילה את ביתו, ויברך שם על הבדיקה ויכוון גם על בדיקת בית הכנסת.

בחורים ובחורות שמתגוררים בפנימיות ומשלמים עבור

כך – דינם כשוכרים, ואם ישאר בחדרם חמץ בשיעור כ'זית' יעברו עליו ב'בל יראה' ו'בל ימצא', ולכן חובה עליהם לבדוק את חדריהם לפני הפסח. אם הם נשארים שם גם בפסח, יבדקו בליל י"ד בברכה. ואם הם יוצאים מהפנימיה מספר ימים קודם לפסח, יבדקו בלילה האחרון לפני צאתם בלא ברכה

הלכות פסח

מצוות "תשביתו" אופן ביעור חמץ

בשני אופנים אנו מבערים את החמץ מבתינו:

במחשבה ובמעשה, באופן רוחני ובאופן מעשי.

ההשבתה במחשבה נעשית על ידי ביטול החמץ והפקרתו והחשבתו כעפר הארץ, שכן רק על חמץ ששייך לנו וחשוב בעינינו אנו עוברים באיסור בל יראה ובל ימצא, אולם מי שמבטל את החמץ ומחשיבו כעפר אינו עובר עליו. וכן אם מפקירו, כיוון שאינו שלו אינו עובר עליו.

בנוסף לכך אנו מבערים את החמץ באופן מעשי, בליל י"ד אנו בודקים את כל הבית מחמץ, וביום י"ד אנו מבערים אותו מבתינו.

ואף שמהתורה די בדרך אחת, תיקנו חכמים ליתר בטחון לבער את החמץ בשתי הדרכים: לבטלו בפה ולבערו מן הבית במעשה.

וזאת משום שלא רצו חכמים לסמוך על ביטול החמץ בלבד, שמא יהיו יהודים שלא יבטלו את החמץ בלב שלם, וישאירוהו בביתם כדי שאחר הפסח יאכלוהו, וכיוון שלא ביטלו את החמץ בלב שלם, יעברו בהשהייתו באיסור בל יראה ובל ימצא (רש"י פסחים ב, א). עוד חששו שמא אם יישאר בבית חמץ יבואו לאוכלו בטעות. לפיכך תיקנו לבערו באופן מעשי מן הבית (תוספות שם).

וכן לא רצו לסמוך על הבדיקה בלבד, שמא יהיו יהודים שלא יצליחו למצוא את כל החמץ שבביתם, ובפסח יראוהו וישתהו מעט קודם שישרפוהו, מפני שיחוסו לרגע על חמצם, ובביתיים יעברו על איסור בל יראה ובל ימצא. אבל אם יבטלו את החמץ לפני פסח, גם אם ישתהו מעט קודם שישרפו אותו לא יעברו על האיסור (מ"ב תלד, ו).

ביטול וביעור חמץ

כפי שלמדנו אנו מקיימים את מצוות השבתת החמץ בשני אופנים, במעשה ומחשבה. וסדר ההשבתה מורכב מארבעה שלבים, בדיקת חמץ ואח"כ ביטול ראשון שמתקיימים בליל י"ד בניסן, ולמחרת ביעור חמץ ואחריו ביטול שני. אחר שעסקנו בהלכות בדיקת חמץ נמשיך לדיני הביטול.

מיד לאחר הבדיקה מבערים את החמץ באופן רוחני על ידי ביטול החמץ. כדי להקל על המבטלים חובר נוסח ביטול, ולשונו בארמית, מפני שנתחבר בתקופה שרבים מהמוני העם הבינו ארמית בלבד. וזה לשונו (לנוסח אשכנז): "כל חמירא וחמיעאדאיכא ברשותי, דלא חזיתיה ודלא בערתיה, לבטילולהוי הפקר כעפרא דארעא". ואפשר לאומרו בעברית: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי, שלא ראיתיו ושלא ביערתיו, יבטל ויהא הפקר כעפר הארץ". (לנוסח ספרד מזכירים רק חמץ, כי הוא כולל גם שאור. וכן מזכירים עניין הביטול בלבד, כי הוא כולל בתוכו גם את ההפקר, עי' חזו"ע עמ' לב).

לאחר ביעור החמץ בפועל שמתבצע בבוקר יום י"ד בניסן (כמבואר בהלכה ג) חוזרים ומבטלים את החמץ. ואף שהחמץ כבר בוטל בליל י"ד אחר הבדיקה, הביטול שבלייל י"ד היה על החמץ שלא נודע ולא נמצא בבדיקה. אבל את החמץ שמתכוונים לאכול בארוחות הערב והבוקר – לא ניתן לבטל, מפני שהוא חשוב לנו, וכן את החמץ שנמצא בבדיקה לא מבטלים,

האבות @סח

שהרי מתכוונים להשביתו בשריפה. יתר על כן, אם נתכוון בביטול שבלילה לבטל את החמץ שאנו מתכננים לאכול אחר כך, יתברר שהביטול שאמרנו היה מהשפה ולחוץ וממילא לא הועיל כלל. לפיכך בלילה אנו מבטלים רק את החמץ שלא מצאנו בבדיקה, ולא את החמץ שאנו שומרים לארוחות הנותרות ולשריפת החמץ. וכיוון שיתכן שמקצת מן החמץ הזה נשט מעינינו ונשכח, כדי שלא נעבור עליו באיסורי בל יראה ובל ימצא, חוזרים ומבטלים את החמץ. ויש להקפיד לבטל את החמץ עד סוף השעה החמישית, שאם הגיעה השעה השישית, החמץ נאסר בהנאה ושוב אין אפשרות לבטלו (שו"עאו"ח תלד, ב).

נוסח הביטול ביום שונה במקצת, שכן בערב מבטלים רק את החמץ שלא נמצא בבדיקת חמץ, ואילו בבוקר מבטלים את החמץ מכל וכל. וזה לשון נוסח ביטול היום: "כל חמיראוחמיעאדאיכא ברשותי, דחזיתיהודלא חזיתיה, דבערתיהודלא בערתיה, לבטילולהו הפקר כעפרא דארעא". ותרגומו בעברית: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי, שראיתיו ושלא ראיתיו, שביערתיו ושלא ביערתיו, יבטל ויהא הפקר כעפר הארץ".

מה משמעות ביטול החמץ?

שני פירושים נאמרו במשמעות הביטול:

א. לרש"י ורמב"ן, בכוחו של האדם לבטל את החמץ. וזה דין מיוחד בחמץ, מפני שלפי התורה החמץ בפסח אינו נחשב לכלום, שהרי אסור להנות ממנו, וממילא הוא נחשב כעפר הארץ. אלא שלעניין אחד עדיין יש חשיבות לחמץ, שאם הוא נשאר בבית – עוברים עליו באיסורי בל יראה ובל ימצא, אבל אם בעל החמץ ביטל אותו לפני תחילת זמן איסורו, הרי שהסכימה דעתו לדעת התורה, וממילא גם אם ישאר ברשותו חמץ, לא יעבור עליו באיסור.

ב. בעלי התוספות פירשו, שהביטול מועיל מפני שעל ידו החמץ נעשה הפקר, וכבר דרשו חכמים לא יראה לך חמץ – דווקא שלך אסור לראות אבל של הפקר מותר לראות. וממילא ברור שמי שהפקיר את חמצו שוב אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא. נמצא שלפירוש הראשון הביטול מכוון כנגד החמץ עצמו, ולפירוש השני הביטול מכוון כלפי האדם שמסלק עצמו מן החמץ.

בנוסח אשכנז מתחשבים בשני הפירושים, ולכן מזכירים גם ביטול וגם הפקר. ובנוסח ספרד מזכירים רק את הביטול שהוא כולל הפקר, שכל המתבטל ממילא מופקר (לעיל הלכה א).

שריפת חמץ

כפי שלמדנו, בנוסף לביטול החמץ תיקנו חכמים לבער בפועל את כל החמץ שנותר אחר ארוחת בוקר ואת החמץ שנמצא בבדיקת חמץ (ועשרת הפתיתים). מן הדין אפשר לבער בדרכים שונות: למשל, אפשר לפוררו ולפזרו ברוח, או לפוררו ולזרוקו לים או לנהר (שו"ע תמה, א). וכן אפשר לפני שיגיע זמן האיסור, לפגום את החמץ באקונומיקה או חומר אחר עד שלא יהיה ראוי למאכל כלב, ומכיוון שכבר אינו נחשב מאכל חמץ אין צורך לבערו (שו"עתמב, ט). וכן אפשר לבערו מהבית לפני שיגיע זמן האיסור על ידי הנחתו במקום שמופקר לרבים, או השלכתו לשירותים וסילוקו מהבית על ידי הורדת המים (מ"ב תמה, יח).

אבל ישראל קדושים נהגו להדר במצוות השבתת החמץ ולבערו בשריפה, שאין דבר שמבטל את החמץ מן העולם יותר מהשריפה, ועוד שיש מי שסובר שמצווה להשבית את החמץ דווקא בשריפה.

והרוצים להדר בזה, צריכים לבטל את החמץ אחר השריפה, שאם יבטלו לפני כן, החמץ כבר לא יחשב שלהם וממילא לא יוכלו לקיים בו ביעור בשריפה. אלא שיש להקפיד שאחר סיום שריפת החמץ ישאר זמן לבטל את החמץ, שאם יגיע לסוף השעה החמישית שוב לא יוכל לבטל אותו (כמבואר לעיל ג, ו). ואחר שנשרף כזית מן החמץ, כבר נתקיים בו ההידור של ביעור החמץ בשריפה, ואפשר לומר את הביטול.

יש מדקדקים, שאם נעזרים בנפט להבערת האש, שלא לשפכו על החמץ אלא רק על העצים, כדי שרק האש תכלה את החמץ ולא יפגם לפני כן ממאכל כלב.

מציאת חמץ בפסח

המוצא חמץ ברשותו לאחר חצות יום י"ד, חייב לבערו מיד. ואם שכח לבטל את החמץ שברשותו, חייב לבערו מהתורה. לכתחילה מצווה לבערו בשריפה, ואם ירצה יבערו בדרכים אחרות, כגון שיפורר אותו לפירורים קטנים ויפזרו ברוח, או יפורר אותו מעט וישליכנו לבית הכסא ויוריד עליו את המים. אבל אם ישליך אותו למקום המופקר לרבים, לא עשה כלום.

ואמנם לפני תחילת השעה השישית עדיין יכול אדם להפקיר את חמצו ולהיפטר בכך מחובת ביעורו, אולם לאחר שהתחילה השעה השישית החמץ שברשותו נאסר בהנאה, ואין עוד אפשרות להיפטר מהחמץ והאיסורים הכרוכים בו עד שיאבדנו לגמרי.

וגם אם יפסול את החמץ מאכילת כלב על ידי שישפוך עליו חומר מפגל, לא יבער אותו בזה, שרק לפני תחילת זמן איסור חמץ אפשר לפוסלו מלהיות ראוי למאכל כלב, וממילא לא יחשב יותר למאכל חמץ ולא יחולו עליו איסורי חמץ. אבל אם כשהגיע זמן איסור חמץ היה החמץ ראוי לאכילה, חלה חובה להשביתו לגמרי, ואין מועיל לפוגמו עד שלא יהיה ראוי לאכילת כלב. לפיכך, המוצא חמץ ברשותו צריך לשורפו או לפוררו ברוח, או לפוררו מעט ולהשליכו לבית הכסא, שעל ידי כך הוא מאבדו מן העולם. ומצווה מן המובחר לבערו בשריפה. וגם אחר שיבערו בשריפה, אפרו אסור בהנאה.

אם בחג או בשבת מצא חמץ בביתו, אסור לו לשורפו, וגם אינו יכול לטלטלו ולהשליכו לבית הכסא, מפני שהחמץ מוקצה. לפיכך יניח עליו כלי, כדי שלא יבואו בטעות לאוכלו, ומיד כשתצא השבת או החג ישרפנו. ואם אותו אדם גם שכח לבטל את חמצו לפני הפסח, נמצא שבכל רגע שהחמץ נשאר ברשותו הוא עובר עליו בשני איסורים: 'בל יראה' ו'בל ימצא', וכדי

הלכות מסח

להינצל מאיסורי תורה אלו, לדעת פוסקים רבים מותר לקחת את החמץ, לפוררו מעט, ולהשליכו לבית הכסא, שהתירו לו לעבור על איסור מוקצה שהוא מדברי חכמים כדי שלא יעבור על איסורי תורה. ואפילו במקרה זה יש מחמירים וסוברים שאין לעבור על איסור מוקצה, וימתין עד מוצאי שבת, ואז יבער את החמץ (מ"ב תמו, ו).

לגבי הברכה: המוצא חמץ בפסח, אף שמצווה לבערו, לא יברך לפני הביעור, מפני שהברכה שברך לפני בדיקת חמץ חלה על כל החמץ שברשותו שצריך לבערו. אבל אם לש בצק בפסח והחמיץ לו או שבטעות קנה חמץ בפסח, יברך על ביעורו, מפני שחמץ זה לא היה ברשותו לפני פסח בעת בדיקת חמץ וביעורו, וממילא הברכה לא חלה עליו (עי' מ"ב תלה, ה).

הלכות ליל הסדר

קדש - ישים לב להתקדש להתעלות בקדושת החג מתוך שמחה ונחת – לכתחילה ישתה שיעור רביעית = 86 סמ"ק ולכל הפחות ישתה רוב רביעית יין = 44 סמ"ק בהסיבה בבת אחת, עדיף יין למי שאוהב ועבורו זו דרך חירות ומי שלא ישתה מיץ ענבים וכך נהגו גדולי הדור.

הלכות ארבע כוסות-

ראוי לכתחילה לשתות יין ממש שמשמח יותר בשל האלכוהול אך מישקשה לו ימזוג יין עם מיץ ענבים ומי שהיין אינו טעים לו או שגורם לו לכאב ראש ישתה מיץ ענבים.

מזיגה- (ערבוב מים עם יין) כיום אין מצווה למזוג היין כיון שהיינות לא חזקים.

שיעור הכוס – נחלקו הפוסקים הגר"ח נאה והחזון אי"ש. גר"ח נאה- 86 מ"ל ולחזון אי"ש 150 מ"ל. לדעת המשנ"ב בעניינים דאורייתא יש לפסוק כחזון איש ובדרבנן כמו הגר"ח נאה וארבע כוסות נחשב לחיוב מדרבנן.

שטיפת הכוס - אין צורך בשטיפת הכוס אלא לפני כוס ראשונה אבל לא לפני הכוסות האחרים אלא א"כ התלכלכו, ולפי כף החיים צריך לפני כל כוס.

הידור - טוב להדר ולשתות את כול הכוס אף אם יש בה יותר מרביעית.

זמן השתייה – לכתחילה ישתה תוך 4 דקות את כל הכוס אך בדיעב אם שתה תוך 9 דקות יצא. יש אומרים שאם שתה תוך יותר מ-7-6 דקות צריך לחזור ולשתות.

ברכת הגפן- לשו"ע מברכים רק על ראשונה ושלישית ולרמ"א על כל כוס וכוס.

ברכה אחרונה על הגפן - בכוס שלישית או רביעית ישתה רביעית שלמה ולא רוב כדי שיוכל לברך מעין שלוש ללא ספקות.

ורחץ - נטילת ידיים ללא ברכה על דבר שטיבולו במשקה ויכוון שאינה על הסעודה.

כרפס - פחות מכזית, ללא הסבה, אפשר כל ירק שהוא מלבד הירקות הראויים למרור. בברכת בורא פרי האדמה יש לכוון על המרור.

טעם תקנת אכילת הכרפס - א. דרך בני חורין לעורר התיאבון ע"י פתיחת הסעודה בירק ב. ליצור שינוי שיעורר הילדים לשאול.

הלכות מס

טבילת הירק במשקה - א. כדי שיצטרך ליטול ידיים וזה יגביר השינוי אצל הילדים שיעורר שאלות. ב. דרך חירות-פינוק שלא רק אוכלים ירק קודם לסעודה אלא גם טובלים ומוסיפים בו טעם.

מחלוקת הראשונים בדבר שטיבולו במשקה - יש מחלוקת. לחלק מהדעות נטילה על דבר שטיבולו במשקה זהה לנטילה על לחם ויש לברך עליה. ואילו לשיטות אחרות יש הבדל בין הנטילות ועל לחם נתקנה גם משום קדושה וניקיון ולכן גם בזמננו היא נצרכת, וע"כ מברכים עליה, אך נטילה לדבר שטיבולו במשקה היא רק משום סרך טומאה וכיון שהיום אין דיני טומאה נוהגים אין צורך כלל בנטילת ידיים לטיבולו במשקה.

להלכה בדבר שטיבולו במשקה - השו"ע פסק שצריך ליטול אך משום מחלוקת הראשונים אין לברך.. ולמג"א העולם לא נוהגים ליטול.

למעשה בליל הסדר - יוצאים ידי כל השיטות נוטלים (כרמב"ם) אך לא מברכים (כמהר"ם).

כמה לאכול מהכרפס? יש לאכול פחות מכזית כדי לא להיכנס לספק ברכות, ואף אם אכל יותר מכזית - לא יברך ברכה אחרונה. בברכת בורא פרי האדמה יכוון גם על המרור. אין צריך לאכול הכרפס בהסיבה.

מהו כרפס? - יש נוהגים סלרי ויש נוהגים פטרוזיליה ויש נוהגים תפוז"א או צנונית וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.

יחץ – חוצים מצה אמצעית החלק הגדול מצפינים לאפיקומן.

טעם היחץ לפני ההגדה - א. כדי שיאמר הא לחמא עניא על חצי מצה שהיא לחם עוני שדרכו בפרוסה ב. כדי שיראו התינוקות וישאלו מפני מה אנו מטמינים המצה ועדיין לא אכלנו. ג. כדי שכשיבוא לברך על אכילת מצה כבר ימצאנה פרוסה.

החצי הגדול לאפיקומן - כך כתבו ראשונים רבים-אך זה מעלה ולא עיקר הדין.

מה עושים עם החצי השני של האפיקומן- א. שמים תחת המפה זכר ל"משארותם צרורות בשמלותם" ומה שמצניעין אותו - כדי שלא יראו ויאכלו אותה תוך הסעודה בשוגג ולא יהיה לו עוד מצה משומרת באחרונה. ב. יש שנותנין אותה על כתפיהם זכר ליציאת מצרים.

מדוע החצי השני לאפיקומן? - כיון שנעשה בחציה מצווה של אכילת מצה נעשה בחצי השני מצוות אפיקומן- זכר לקרבן פסח. ב. כדי שכל אכילות מצה יהיו בפרוסה שהיא לחם עוני.

מגיד – יכוון לצאת ידי מצוות "והגדת לבנך", מצוות חינוך. אם אין לו בנים יספר לאשתו ואם הוא לבד יספר לעצמו את סיפור יציאת מצרים. מתחיל בגנות ומסיים בשבח.

רחצה - נטילת ידיים בברכה.

מוציא מצה - יאכל שתי כזיתות בהסבה 2/3 או מצה שלמה. (מחלוקת אם כזית זה שלישי או חצי מצה) מצה שמורות משעת קצירה, יש שנהגו דווקא לאכול דווקא עבודת יד. בברכת על אכילת מצה יכוון על הכורך גם כן, יש לאכול תוך 4 דקות או 7 וחצי דקות.

הלכות מסח

מרור - ילעס ויטעם עלה חסה גדול, לא כבוש, למנקים בחומץ מקסימום דקה ובדיעבד עד 5 דקות, אין הבדל בין נפח למשקל-לא צריך הסבה, יכוון בברכה על הכורך ג"כ, לא יותר מידי חרוסת .

טיבול בחרוסת - יטבלנו בחרוסת מעט או כולו ולא ישהנו זמן מרובה, וינער החרוסת ממנו שלא יבטל טעם המרור שהוא העיקר.

טעם המרור - לא יאכל עם המרור דבר אחר שלא יבטל טעמו.

הסבה במרור –לא מסבים באכילת המרור.

מיני המרור כיום - חסה או חריין לחזרת. חסה - אמרו חכמים חסה המין המשובח ביותר שחס ד' עלינו והשעבוד תחילתו רך וסופו קשה כחסה.

שיעור המרור - יש לאכול כזית מרור –עלה גדול של חסה ואין הבדל משמעותי בין נפח למשקל.

כוונה בברכת המרור - בזמן ברכת על אכילת מרור יכוון גם על המרור שאוכל בזמן הכורך.
כורך - יזהר לא להפסיק בדיבור בין המצה והמרור לכורך, יאכל כזית מצה וכזית מרור בלבד בהסבה ויטבול (אשכנזים כל אחד לפי מנהגו) שכן להסב לא חייב לחזור, לרב אליהו זצ"ל אם לא בירך יחזור ויאכל בהסבה .

שולחן עורך –יקיים מצוות עונג יום טוב ויודה לה' בשירות ותשבחות. נהגו שלא לאכול בשר צלוי בליל הסדר ויש שנהגו גם לא לאכול עוף צלוי, שלא יראה כאילו אוכל קודשים מחוץ לחומות. כמו כן לא אוכלים מהזרוע שבקערת הסדר. יקפיד לסיים אכילתו לפני חצות כדי להספיק לאכול מהאפיקומן לפני חצות.

צפון – באפיקומן יכוון לקיים מצוות אכילת מצה וכן זכר למצוות קרבן פסח. יאכל כזית מצה בלבד בהסיבה ויש מהדרים 2 כזיתות, לא הסב - יכול לחזור ולאכול- יאכל ואם לא יסמוך על הסוברים שלא צריך הסבה בכורך. לאחריו לא אוכלים כלום, מותר לשתות מים. ויכול להקל ולשתות משקאות קלים תה קפה עם סוכר בפרט אם רוצה להמשיך לספר ביציאת מצרים.

ברך – לדעת כולם אם שכן יעלה ויבוא ולא תיקן בשלבים האפשריים -יחזור לראש ברכת המזון כיון שאכילת מצה חובה בליל הסדר. כוס שלישית - לא הסב חוזר ושותה בלי ברכה לספרדים, לאשכנזים לא חוזר ואין לשתות יין בין כוס 3 לכוס 4

הלל –יאמר הלל בשמחה ויודה לה' על ישועת עם ישראל. אחריו שותה כוס רביעי בהסבה ויזהר לשתות רביעית שלמה כדי שיוכל לברך על הגפן. נהגו לפתוח את הדלת ב'שפוך חמתך' כדי להראות את בטחונו בה' יתברך

האכילת פסח

הסיבה

לדעת הראב"ה והראב"ן אין כיום מצווה להסב כיון שהיום ההסבה אינה מורה על חירות ולא נוחה לנו. אך שאר הראשונים חלקו עליו ולדעתם התקנה לא זזה וגם כיום חייבים להסב וכך נפסק להלכה .

צורת ההסבה - ההסבה כיום היא בהישענות תוך הטיה לצד שמאל – על גב הכיסא והבאת הישבן למרכז הכיסא ולא לחלקו האחורי בזקיפות.

כיסא עם משענות ידיים, ישען על שמאל וטעם שמסיבים על שמאל –

א. שכך יותר נוח לאכול שהיד הימנית חופשית לאכילה. ב. שמא יקדים קנה לוושט.

איטר - גם איטר יסב על שמאל אלא שבדיעבד יצא שלא כימיני, שצריך לחזור ולאכול או לשתות בהסבת שמאלהסב לימינו – לא יצא י"ח, כך הורו הרב אליהו זצ"ל והרב עובדיה יוסף זצ"ל

מתי מסבים? - מסבים בכזית מצה, כורך, אפיקומן וב 4 כוסותמתי לא מסבים? –

אין מסבים בברכת המזון, במרור ובאמירת ההגדה כדי להתרכז אך בשאר הסעודה המסב תבוא עליו ברכה.

נשים - ספרדיות - מסבות, אשכנזיות - יש מנהגים שונים יש שלא מסבות כלל ויש שמסבות.

אבל, תוך שנה - חייב בהסבה רק לא מוגזמת מידי.

מצה שמורה

בליל הסדר - ישנה מצווה מן התורה לאכול מצה.

בשאר ימי החג - לרוב הראשונים אין מצווה לאכול בשאר ימי חג הפסח מצה אלא רשות, אמנם חלק מהראשונים הזכירו שאמנם אכילת מצה בשאר ימי הפסח אינה חובה כמו בליל הסדר, אך מקיים בכך מצווה בזה שאוכל כזית מצה בכל סעודה וכן כתב הגר"א במעשה רב. "ושמרתם את המצות" - יש מצווה לשמור את המצות של אכילת מצווה בליל הסדר - שמירה מיוחדת שלא יבואו לידי חימוץ.

מצת מכונה - לרוב הפוסקים היא כשרה לצאת בה י"ח בליל הסדר ואין בה את החיסרון של כוונה לשם אפיית מצה כיון שהאדם המפעיל את המכונה מכון בהפעלתו לשם מצת מצווה. (והיו מגדולי ישראל שהעדיפו מצות מכונה שבהם חשש החימוץ קטן יותר, ביניהם הרצי"ה זצ"ל הרב משאש זצ"ל והרב מן ההר זצ"ל) לדעת הרב אליהו זצ"ל יש להעדיף מצות יד, ואכן יש שנוהגים לכזיתות שבליל הסדר לקנות מצה שנאפתה ביד בכשרות מהודרת.

מצה שמורה בשאר ימי חג הפסח - יש להקפיד שלמצוות הסדר (מוציא, מצה, כורך, אפיקומן) תהיה מצה שמורה, מעבר לכך הרוצה להדר ולקנות ולאכול רק מצות שמורות תבוא עליו הברכה אך אין חיוב בכך, בפרט שהמצות הרגילות שלנו שמורות משעת טחינה.

ההצלחה!

☺ תודה רבה לצורה שולגית בן לולו על עריכת החוברת.

☺ ולצורה שולגית שראל על החידון הקוון!!!